

Joan Ordóñez passa per ser un dels mestres marqueters més importants i reconeguts del país. El seu fill continuarà el negoci.

Oficis per a recordar

Un mestre vitraller, dues generacions de marqueters, dues aficionades als ordits tèxtils, un forjador de fornals i enclusa i una parella enamorada dels bonsais: heus ací alguns dels professionals que formen part de l'entitat Artesans de Gràcia, que aspira a fer conèixer aquests oficis.

El barri de Gràcia de Barcelona sempre s'ha caracteritzat pels molts artesans que n'omplien els carrers estrets, d'oficis que hi anaven passant de pares a fills com una preada herència, resistint força bé els progressos de la mecanització. Així i tot, els negocis van anar caient en l'oblit, la discreció dels tallers feia que els passejants no poguessin endevinar què s'hi amagava, darrere aquelles portes, i molts hagueren de tancar per falta de feina.

“Va arribar un moment –explica l'Àngela Galmés, presidenta de l'associació Artesans de Gràcia– que els negocis familiars que tant havia costat de tirar endavant s'havien de tancar per manca d'encàrrecs. Es perdia una part de la tradició i de la nostra herència cultural.

Fins que el regidor Josep Antoni Ballesca va rebre l'encàrrec, l'any 1990, de promoure el comerç de Gràcia. Llavors, una de les iniciatives que es van portar a terme va ser una exposició al Centre Català d'Artesania del Passeig de Gràcia, i cada artesà –una cinquantena– va poder portar-hi una peça representativa de la seva feina. La convocatòria va tenir força èxit i ens va fer pensar que podríem associar-nos i unir esforços per fer-nos conèixer més i millor tots plegats. De mica en mica, doncs, hem anat participant en mostres i fires a escala nacional i estatal, i fins i tot hem pogut endegar una jornada de Tallers al Carrer, cada primer dissabte de maig, en principi a la plaça de Rius i Taulet. En aquesta jornada els artesans treballen de cara al públic, i la gent els pot demanar coses so-

Víctor Cunillera va aprendre la feina de forjador de la mà del seu avi i, després, del pare. Entre les obres més reconegudes en què ha participat Cunillera hi ha el Palau Berenguer d'Agullar, actual seu del Museu Picasso, el Palau de Pedralbes i tota la forja del Palauet Albéniz.

bre la feina. També poden adquirir-ne peces, és clar, encara que la finalitat primera no sigui de vendre, com faria un firaire o un brocanter, sinó d'ensenyar l'ofici. El públic ha respost molt bé a la iniciativa, amb curiositat per descobrir oficis que creien oblidats i l'ús d'unes tècniques que es pensaven que la maquinària industrial havia enterrat”.

De taller en taller. Una altra iniciativa que volen dur a terme és la de muntar circuits pels tallers dels artesans. Ara mateix ja es fan visites històriques per Gràcia; en certs casos, també hi ha artesans que ensenyen el taller i la feina, però la idea és que l'activitat sigui més genèrica, sobretot de promoció per a escoles i grups concertats. L'associació aplega actualment una quarantena de membres, tots artesans amb taller propi, que paguen la llicència d'autònoms i els impostos pertinents. Per tant, no en poden formar part els qui treballen a domicili, de forma particular, que són els que poden fer-los més mal, venent productes de qualitat inferior a preus rebaixats. Una altra característica que han de complir els artesans associats, segons els estatuts, és que han d'haver nascut al barri o han de tenir-hi el taller. Però hi ha artesans vinculats amb Gràcia que, tot i no tenir-hi el taller, hi són acceptats.

L'Esperança Zapatero i la Maria Lluïsa Pou, que en són sòcies, van establir-se al passeig d'Amunt i van muntar-hi un ta-

L'associació Artesans de Gràcia aplega actualment una quarantena de membres, tots artesans amb taller propi.

ller tèxtil. Es van conèixer quan estudiaven a l'Escola d'Arts i Oficis i, encara que ja eren grandetes quan es van encarar amb els estudis, hi van posar tanta il·lusió que després han volgut dedicar-s'hi per guanyar uns quants diners. “Quan ja teníem els fills agambats —recorda l'Esperança—, vam posar-nos a estudiar de nou, però no ens interessava una manualitat com el punt de creu o la mitja, sinó l'incentiu que ens oferia la complexitat de la tècnica de teixir amb els telers clàssics de fusta que s'havien usat tota la vida. A l'escola vam estudiar dibuix, colors, materials, química o història de l'art i més coses. Havíem de tenir una base i una preparació, i això és el que ens va estimular, encara que tonar a passar exàmens va ser una mica dur”. Es

tracta d'una feina manual que, com totes, requereix moltes i moltes hores de dedicació, perquè el resultat satisfaci els dissenys: “Però la gent —es queixa la Maria Lluïsa— no ho valora, això, i si al final haguéssim de cobrar per hores, les peces sortirien caríssimes. A més, actualment no podem competir amb els productes que vénen manufacturats de l'Índia o de l'Extrem Orient, a preus rebentats. A nosaltres, ens és impossible de vendre més barat”. Així, si un xal d'un parell de metres de fil de seda pot costar unes catorze mil pessetes, un tapís de menys d'un metre surt per unes vuit mil. Tafetán és el nom genèric de l'empresa, que ha volgut seguir les tècniques més tradicionals de l'ofici, amb telers de fusta anomenats d'alt llic, per a fabricar catifes o tapissos, i telers de baix llic, per a fer xals i peces de roba, cercant sempre la millor qualitat. “Actualment —explica l'Esperança—, és difícil de trobar telers com aquests que utilitzem, perquè només se'n fan als països nòrdics o als Països Baixos. Allà, tenir un teler d'aquests és per a una dona com tenir una màquina de cosir. Aquí baix només queden unes quantes teixidores a Galícia i poca cosa més. Aquestes màquines són cares i costa de treure'n partit”.

També costa de treure partit de la feina que des de ben petit va aprendre en Víctor Cunillera de l'avi i, després, del pare. Tots dos eren forjadors, però dels que agafaven la peça de ferro, l'escalfaven a

Malgrat la seva joventut, l'Oriol Mari ja és mestre vitraller. La tècnica del vitrall és bàsicament la mateixa que fa quatre-cents anys, només han variat alguns materials, adaptats als temps actuals. "Actualment el client el que busca és una cosa nova, que faci modern", explica Mari.

la fornal fins a tornar-se ben roenta i, a cops de martell, hi anaven donant forma, tot i ser un material aparentment dur i invariable. Entre les obres més reconegudes en què han participat els Cunillera hi ha el Palau Berenguer d'Aguilar, actual seu del Museu Picasso, el Palau de Pedralbes i tota la forja del Palauet Albèniz. En Víctor hi va treballar fins que el negoci no va anar perdent força, i el 1968 es va veure obligat a tancar per falta de feina i perquè l'Ajuntament va precintat-li la fornal per "fums nocius". Vint anys més tard, el Gremi de Serrallers de Catalunya va tenir la idea de muntar una escola de serralleria i necessitaven un taller. Van trucar a en Víctor, que va avenir-se a ensenyar l'ofici als minyons de setze a divuit anys que el volen aprendre. Avui únicament fa forja per encàrrecs personals o quan el criden perquè ensenyi el seu art a qualsevol de les fires medievals que se celebren aquí o a l'estranger. "La veritat és que he de muntar tot el número –fa broma en Víctor– disfressant-me de forjador medieval i fent una mica el pallasso, però en sóc conscient i ja m'agrada. A fora, a França, Itàlia, Alemanya o Irlanda, la feina de forjador és molt ben vista i pots trobar-n'hi moltíssims, però aquí l'ofici s'ha anat perdent a poc a poc, més que res perquè resulta car. Abans, a l'hora de treballar no miraves mai el temps, i si t'hi estaves deu o vint hores, a fer una feina, no et preocupava gens, perquè

n'acabaves satisfet. Ara tot va a preu fet i els resultats es noten". En Víctor va rebre, el 1999, la carta de Mestre Artesà, un títol honorífic que atorga la Generalitat de Catalunya als veterans d'un ofici que poden aportar un currículum de qualitat i que demostren que l'han ensenyat a les noves generacions. A banda aquesta distinció, pocs ajuts més els concedeixen. Com en tants oficis més, també a la forja els productes vinguts de l'estranger, de la Xina especialment, han fet que es desajustés el mercat, perquè ofereixen productes d'una certa qualitat a preus molt baixos. "Moltes vegades, quan vénen a demanar-me el pressupost d'una feina –es queixa en Víctor–, els adreço al Corte Inglés. Perquè és segur que hi trobaran un capçal de llit totalment forjat per unes trenta mil pessetes, i si els l'hagués de fer jo, els en cobraria cent trenta i, abans que em tractin de lladre, vull que la gent miri i compari".

Tradició moderna. No tants maldecaps té amb la feina l'Oriol Mari, que malgrat la seva joventut ja és mestre vitraller, amb un talleret al carrer de la Providència, on l'ajuden en Francesc Massip i en Roger Marés. "La veritat –ens aclareix l'Oriol– és que, en el meu cas, l'ofici no em ve per herència familiar ni per tradició, simplement buscava una feina perquè no em volia posar a estudiar. I una professió que al començament era una excusa, em va servir per

interessar-m'hi i tenir un ofici que ara com ara m'entusiasma". La tècnica del vitrall és bàsicament la mateixa que fa quatre-cents anys, només han variat alguns materials, adaptats als temps actuals. El procés sempre comença quan el client va al taller i demana un motiu. "La gent –explica l'Oriol– ve amb la idea pre-establerta de fer un vitrall d'estil modernista, entenen per això moltes floretes, molts animals i no gaire més. També hi va haver una època en què es va posar de moda fer-se l'escut de la família o del cognom i, a sobre, com més elements envoltessin l'escut, més plomes i garlandes, doncs millor. Actualment el client el que busca és una cosa nova, no tant en el sentit d'art abstracte, sinó que faci modern. Ara el que es demana molt és vitrografia, és a dir: vidre enganxat sobre vidre, que es pot fer utilitzant cola o la tècnica del *fusing*, és a dir: vidre fos sobre un altre de més compacte. També fem servir molt una tècnica que en diem del *sandvix*, que consisteix a agafar dos vidres grossos i posar-ne de petits al mig, de forma que hi quedin atrapats a pressió. Però aquesta darrera tècnica és més habitual en vitralls fixos que no s'hagin de moure, de forma que no se'n puguin desplaçar gaire les peces". Una vegada el client ha decidit el motiu, se'n fa un esbós i s'escullen els colors i la mena de vidre, sempre tenint en compte on anirà el vitrall, la mida del forat, la llum que hi passarà, etc. "A vegades hi

ha clients que tenen por d'arriscar-se amb un vidre més fantasiós –diu l'Oriol– i tiren més pel vidre catedralici, aquest de colors que fa unes aigües i que tots més o menys coneixem, però n'hi ha moltíssimes varietats més que et permeten de jugar i de crear uns efectes sorprenents. També et poden demanar motius esmaltats, sobretot d'elements religiosos, i així el preu final se'n pot anar de les trenta mil pessetes per metre quadrat als diners que el client estigui disposat a gastar-se". Quan s'han decidit colors, materials i formes, es retallen les peces de cartró que serviran de plantilla per tallar el vidre. Cada fragment s'unirà després amb unes vies de plom, un material molt manejable, i un cop muntat tot el vitrall, se'n segellaran els rejunts i s'hi aplicarà una solució per polir-lo i deixar-lo net. "En aquesta feina –afirma l'Oriol–, treballem molt per a la indústria; per als particulars costa una mica més, perquè has de tenir un nom; la gent, a l'hora de fer-se un vitrall, busca un artista ja reconegut. Jo ja començo a tenir un nom en la professió, però als qui som relativament nous, sempre ens costa una mica més".

Qui no necessita gaire promoció, perquè ja és prou conegut, és en Joan Ordóñez, que amb setanta-un anys passa per un dels mestres marqueters més importants i reconeguts del nostre país, i que, a més, pot estar ben tranquil perquè, després seu, l'ofici no es perdrà pas. I és que el seu fill segueix el negoci, tant que fins i tot han muntat una escola que permet de descobrir nous talents. "Vaig començar a treballar de molt petit, amb deu anys o dotze –rememora en Joan–, però en un taller de sastre. Allà, hi feia de tot, repuntar punys, folrar americanes, fer baixos dels pantalons, però me'n vaig atipar quan em van posar a repassar colls amb una planxa que pesava més que no pas jo. Així, als catorze anys ja vaig entrar al taller del senyor Antoni Puig i Garganté, a fer-hi de marqueter. Però tenia dificultats amb el dibuix, sempre n'he tingudes, i el senyor Puig em va enviar a Llotja perquè n'aprenqués. Després d'uns quants mesos, els mestres em van deixar per impossible: allò que els altres alumnes feien en una hora, jo m'hi estava una setmana i no me'n sortia. Fins i tot un dels professors

Tafetán és un taller tèxtil que segueix les tècniques tradicionals de l'ofici.

em va dir que, potser, amb una mica de sort, arribaria a ser un bon manobre o un bon fuster, però que, d'artista, no en tenia res". El temps, evidentment, no ha donat la raó al professor, perquè l'Ordóñez a poc a poc es va anar fent un nom en aquest delicat ofici. El marqueter dibuixa els motius sobre una fullola que després passa amb molta cura i delicadesa per la màquina de vogir. Un cop té la silueta de les peces retallada, les munta sobre una fullola d'un altre color i la composició ja és a punt d'envernissar, polir i col·locar on calgui. Una de les seves obres més importants és la marqueteria que llueix la reproducció de la ga-

lera de Joan d'Àustria que hi ha al Museu Marítim de les Drassanes, feina que li va exigir cinc anys, perquè hi ha més de seixanta plafons de quaranta per seixanta centímetres, íntegrament fets de marqueteria. També té feta una reproducció del *Tapís de la Creació* de la catedral de Girona i, fa ben poc, li van encarregar de restaurar el parquet modernista de Can Lleó Morera, del Passeig de Gràcia, una feina força complexa, perquè són plaques de cinc centímetres de gruix, amb peces encastades les unes dins les altres. "La fusta és un material molt difícil de treballar, però té una noblesa que fa que te l'estimis. Nosaltres acostumem a utilitzar sempre materials nobles, encara que hi ha fustes com el pal de rosa, l'eben o el roure que són xapes molt dures, amb pèls, que costen de treballar". El fill, en Jordi, trenta-tres anys, treballa amb ell des que en tenia catorze, i actualment s'encarrega de l'escola-taller que tenen al carrer de Maria. La iniciativa té força èxit, i és que mai no hi ha places disponibles: s'han de demanar amb mesos d'antelació, i com el pare, hi ensenya l'art de la marqueteria artística. Deixant una mica de banda l'aspecte més industrial, els Ordóñez s'estimen més de dedicar-se a fer paisatges o marines, els seus temes preferits.

Art oriental. També es poden considerar uns enamorats de la natura la Maria Rosa Bonet i en Jesús Revuelta, que ja fa onze anys que es dediquen al noble art del bonsai, una tècnica que procedeix de la Xina, però que els monjos budistes van portar al Japó, des d'on s'ha internacionalitzat. Sense anar tan lluny, a l'Exposició Universal del 1878, feta a París, ja se n'hi van mostrar els primers espècimens; també a l'Exposició Universal de Barcelona del 1888 n'hi havia una paradeta. Ara, entre nosaltres no es va implantar de debò fins a la fira Jardínova del 1973. Després del boom de posar un bonsai a casa, a sobre el televisor, molts afeccionats van continuar interessant-s'hi i perfeccionant-ne la tècnica. "Jo mateixa –diu la Maria Rosa– vaig començar amb un arbret que m'havien regalat, un faig, que em va durar pocs dies, perquè no en vaig tenir prou cura. Vaig investigar què havia fet malament

Jesús Revuelta i Maria Rosa Bonet tenen cura dels bonsais que venen a la botiga, anomenada Tokonama. "Considero que el bonsai és tot un art -diu la Maria Rosa- perquè és totalment creatiu: tu vas modelant amb temps i paciència l'arbre al teu gust."

i, de mica en mica, em vaig anar ficant en aquest món. Al principi érem quatre gats, que vam començar de manera autodidacta; després ens anàvem passant coneixements els uns als altres i ara ja participem en congressos mundials: el darrer va ser a Corea i el de l'any vinent serà a Munic. Als congressos, s'hi parla de les últimes tendències, de les noves tècniques, i s'hi munten exposicions dels millors exemplars". D'un bonsai, allò que més se'n valora sempre és la sensació de bellesa, la perfecció, la forma i col·locació de les branques. És clar que l'art no es limita a l'arbre tot sol; moltes vegades també és primordial de veure'n els *nebari* (les disposicions de les arrels), cosa que permet de mirar un arbre i de traslladar-se a un paisatge concret. L'arbre, a més, sempre es presenta amb

unes plantes d'acompanyament anomenades *kusamono* i es completa amb uns *suiseki* o pedres paisatgístiques. "Considero que el bonsai és tot un art -afegeix la Maria Rosa- perquè és totalment creatiu: tu vas modelant amb temps i paciència l'arbre al teu gust. Aquí, al viver hi ha exemplars que fa vint anys que vetllem i encara no han arribat a la forma definitiva. A poc a poc anem aconseguint que ens reconeguim la feina, i ja hi ha la designació 'arboricultor d'art bonsai', cosa que marca una fita perquè és el primer cop que la designació es reconeix a Europa". Es pot fer un bonsai amb qualsevol arbre, sempre que sigui de tronc llenyós. El que s'ha de vigilar sempre és el conjunt harmònic, perquè la flor i el fruit no es redueixen, i cal vigilar les proporcions. Un arbre de deu

centímetres d'alçada amb una poma golden penjada d'una branca no faria bon efecte. Ja fa vuit anys que la Maria Rosa i en Jesús van obrir, a més, l'escola que complementa la botiga, anomenada Tokonama i situada al carrer de Sant Gabriel. És aquí que, de mica en mica, i amb molta cura i paciència, ensenyen aquest art mil·lenari als nous curiosos.

Vet aquí una petita mostra dels artesans que es poden trobar als carrers de Gràcia. També hi ha qui es dedica a tallar a la mola sobre cristall, a restaurar dau-rats i policromats, a encastar pedres als joiells, o a relligar artesanalment amb fils i pells de qualitat. Tan sols es tracta de deixar-s'hi caure i interessar-se per aquests oficis que continuen tan vius.

Guillem Medina

SALA *e* HORTA Promoció per als lectors d'EL TEMPS

NARCÍS, L'EMPERADOR
de Produccions Scura

Presentant aquest anunci obtindràs dues entrades per a la funció del diumenge 19 de novembre, a les 18 h.

Per aconseguir les entrades cal telefonar al 96 375 96 43 abans del 16 de novembre. Les entrades són limitades.